

УДК 321.21 (091) (477)

Н. Г. Мозгова

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРЕДСТАВНИКІВ КІЇВСЬКОЇ ДУХОВНО-АКАДЕМІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ ХІХ СТ.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
mozgova@gmail.com
ORCID.org/0000-0001-9464-9852

Анотація. Стаття присвячена дослідженню феномену громадянського суспільства в працях представників київської духовно-академічної філософії ХІХ ст., зокрема у творчості її типового представника П. Ліницького (1839-1906). Показано, що соціально-політичні погляди представників духовно-академічної філософії ХІХ ст. просякнуті антропологічною проблематикою, яка тісно пов'язана з питаннями державності як прояву особистісної свободи. Центральною проблемою статті є теоретична реконструкція умовляючих пошуків підвалин громадянського суспільства одним із представників київської духовно-академічної філософії ХІХ ст. П. Ліницьким.

Ключові слова: громадянське суспільство, правова держава, особистісна свобода, ідеал суспільності, культурні цінності, ідея права, егоїзм, ідея справедливості, суспільний прогрес.

Вступ

У духовній культурі України ХІХ століття чільне місце належить духовно-академічній філософії, яку переважно репрезентували викладачі духовних академій. Цей період у розвитку філософської думки в Україні й досі залишається недостатньо дослідженим, бо тривалий час усі духовні надбання українського народу розглядалися як прогресивні, або як реакційні щодо марксизму. Філософська спадщина таких мислителів ХІХ століття в Україні, як І. Сковрцов, П. Авсєнев, О. Новицький, П. Юркевич, П. Ліницький, просякнута загалом антропологічною проблематикою, яка тісно пов'язана з питаннями державності як прояву особистісної свободи. Але якщо проблема людини завжди займала одне з провідних місць в історії української філософської думки, то питання суспільства, держави, місця в них людини залишалися дещо осторонь поля зору основних представників духовно-академічної філософії ХІХ ст.

Мета дослідження

Мета дослідження полягає у теоретичній реконструкції умовляючих пошуків підвалин громадянського суспільства якскравим представником київської духовно-академічної філософії ХІХ ст. П. Ліницьким (1839-1906). Дана мета реалізується у наступних завданнях: проаналізувати тексти творів представників київської духовно-академічної філософії ХІХ ст., зокрема П. Ліницького, присвячені соціально-філософській проблематиці; виявити ті суспільно-історичні умови, в яких формувалися філософські погляди київських мислителів; висвітлити подальші перспективи трансформації соціальних відносин у сучасній Україні та зіставити їх із тими теоретичними положеннями київських мислителів, які й сьогодні залишаються актуальними.

Методологія дослідження

У процесі даного дослідження були використані: герменевтичний метод – для тлумачення та інтерпретації автентичних текстів, методі історіографічного аналізу – для систематизації першоджерел та наукової літератури, які присвячені дослідженню питань громадянського суспільства, держави, місця в них людини; порівняльно-історичний метод – з метою виявлення суспільно-історичних умов, за яких формувалися філософські погляди київських мислителів, зокрема П. Ліницького; компаративний аналіз – для порівняння світоглядно-філософських уподобань київських представників духовно-академічної філософії і П. Ліницького; метод текс-

тологічного аналізу – з метою урахування контексту в дослідженні філософського спадку професорів КДА. Не менш плідним виявився й метод категоріально-понятійного аналізу, який дав можливість уточнити та прояснити понятійний апарат, використаний у працях представників духовно-академічної філософії ХІХ ст. Поряд з указаним, важливу роль відіграли такі загальнонаукові методи, як порівняння, аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрагування та конкретизація тощо.

Результати

Насамперед, оригінальність та самобутність світоглядної позиції представників академічної філософії ХІХ століття визначається її генетичним зв'язком із вітчизняною культурною традицією, в якій завжди переважала зорієнтованість на індивідуальне «я» над колективним «ми». Цим, власне, і пояснюється відносно невелика кількість праць її представників, присвячених соціально-політичній проблематиці. У свою чергу, ця ж причина сьогодні призвела до наукових прогалин у дослідженнях саме цієї проблематики. Виключення становлять дві невеликі роботи Р. Слюсарчука, присвячені дослідженню суспільства, держави і соціальних складників філософії П. Ліницького (Слюсарчук, 1998; Слюсарчук, 1999). Дотично до розгляду соціально-політичної проблематики зверталась і авторка даної статті (Мозгова, 2019).

Звернемось конкретно до розгляду соціально-політичних поглядів одного з типових представників київської духовно-академічної філософії другої половини ХІХ ст. – професора філософії Київської духовної академії Петра Івановича Ліницького (1839-1906). Чому його творчий спадок привернув нашу увагу? Насамперед, тому, що саме цей київський мислитель найбільше звертався у своїх працях до соціально-політичних проблем і зокрема до питань громадянського суспільства. І це не випадково. Його науково-педагогічна діяльність припала на другу половину ХІХ – початок ХХ ст., коли найбільшого розголосу в тодішній Російській імперії набуло протистояння між слов'янофілами і західниками (лібералами).

З цього приводу в Києві 1882 р. виходить із друку ґрунтовна праця П. Ліницького з аналогічною назвою «Слов'янофільство і лібералізм. Досвід систематичного огляду того й другого» (Ліницький, 1882), а через два роки у часописі «Віра і розум» побачила світ ще одна робота філософа, присвячена виключно соціально-політичній проблематиці під назвою «Критичний огляд звичайних поглядів та суджень про різноманітні види суспільної діяльності і начала суспільного благоу-

строю» (Ліницький, 1884). Суспільна проблематика дуже бентежила філософа і свідченням цього стала його остання праця, яка була надрукована у «Трудах КДА» вже після смерті мислителя. Вона теж була присвячена проблемам суспільства й вийшла з друку під назвою «Начала суспільного життя» (Ліницький, 1906).

Одразу ж підкреслимо, що П. Ліницький протягом свого життя ніколи не брав участі в діяльності політичних партій, засуджував терор і насильство, а його думки щодо революційного процесу були просякнуті глибоким скептицизмом. Але бути осторонь суспільно-політичної активності зовсім не означало опинитись на будь-якому протилежному полюсі цієї активності. Спектр можливостей при такому усамітненні залишався достатньо різноманітним, і одним із них було життя приватної особи, яка зберігала свою незалежність і при цьому у жодний спосіб не намагалась протистояти чи нав'язувати іншим свої погляди. Бажання зберегти свій філософський спосіб життя загострювалось лише тоді, коли таке світосприйняття вимагало вже захисту. З часом цей захист ставав все більш нездійсненною потребою. Йдеться про останній рік життя філософа, коли в жовтні 1905 р. у будинку університету Св. Володимира та політехнічному інституті неодноразово виникали зібрання та мітинги студентів. Процесії на Подолі, на Бібіковському бульварі, на Хрещатику... В листопаді – повстання саперів та бій з урядовими військами на Галицькій площі, виступи студентів у рідній академії – все це було дуже важко пережити літньому професору.

У січні 1906 р. П. Ліницький засудив участь студентів академії у революційних акціях. Це викликало серйозні непорозуміння та суперечки зі студентами. Між талановитим педагогом та його учнями виникла стіна відчуження. Для професора це була величезна душевна драма, яка, можливо, й стала причиною його тяжкого захворювання, яке невдовзі привело до тяжкої хвороби й смерті.

Мислитель прагнув, аби ті культурні цінності, що створюються виключно талановитими індивідуальностями (в цьому питанні Ліницький погоджувався з Ніцше), не були знищені і загублені розплютованим натовпом, який ніколи не буде в змозі підвестись і досягнути філософію Гегеля, трагедії Шекспіра, симфонії Бетховена. Саме тому професор виступав проти демократичних перетворень у суспільстві й вважав, що чисто механічним шляхом, тобто шляхом підрахунку голосів, неможливо вирішити соціальних проблем. За глибоким переконанням професора, істина ніколи не буде на боці більшості.

На думку П. Ліницького, ідеал суспільності має найменше право на поклоніння, та загалом суспільство і суспільне життя для того й існує, щоб гаразд ував саме індивідуум, а не навпаки: «Суспільність тільки тоді має значення в розбудові суто моральних почуттів та прагнень, коли моральні начала складають необхідну та суттєву підвалину самої суспільності... якби людина не була в своїй душі носієм морального начала, якби не була втіленням ідей найвищого, тобто морального блага, то мабуть при спогляданні зовнішнього світу вона ніколи б не усвідомлювала величчя цього світу, бо це усвідомлення є відблиском тієї моральної гідності, яку людина сама в собі відчуває і яка не дозволяє їй заплямувати себе чим-небудь потворним і ганебним» (Ліницький, 1901: 165-166).

Особливий інтерес у нас сьогодні викликають погляди філософа-академіста на проблеми правової держави, які демонструються мислителем при їхньому критичному аналізі поглядів та суджень про різні види суспільної діяльності і початки суспільного благоустрою. Передусім, філософ зауважує, що відносини між людьми в суспільстві постають як у вигляді простого об'єднання, так і у вигляді підпорядкування та панування, бо останнє складає необхідну належність для будь-якої громади. Для людини є необхідним прагненням до власної свободи і зміни умов та форм праці. Із спільноти людей постає держава, основним принципом існування якої є ідея права, або, на думку П. Ліницького, є справедливістю. Все несправедливе повинно бути ворожим державній ідеї. Справедливість, як існування держави за законом, полягає у забезпеченні всієї сукупності інтересів, котрі мають право на існування – матеріальних, моральних, релігійних і т.д. Цілоком зрозуміло, що чим вищим і гіднішим є будь-який інтерес, який існує в державі, тим більше вона повинна докласти зусиль для його забезпечення. У свою чергу, громадяни повинні служити державній справі. За цю службу держава забезпечує життя своїм громадянам такою мірою, в якій би вони без будь-яких зусиль могли повністю присвятити себе завданням та інтересам вибраного добровільного служіння цій державі. Держава бере до уваги тільки загальне благо та визначені моральні інтереси. Загальне ж право, як мета держави, не може виражатись тільки в матеріальному добробуті, бо матеріальний інтерес ніколи не буває і не може бути суспільним; він завжди має бути приватний і носить егоїстичний характер. Тому розвиток національного життя в державі не може здійснюватись бездоганно та успішно як в тому випадку коли приватні інтереси набувають першості над суспільними, так і у тому випадку, коли приватні інтереси недостатньо забезпечуються, тобто коли вони підносяться до рівня державних. Приватні особи і суспільство переслідують перш за все свої приватні інтереси, узгодження яких із загальними цілком можна досягти за рахунок сукупних дій уряду і суспільства. Оскільки ж справедливість є найвищою користю для всіх, то вона вимагає досягнення користі не за рахунок шкоди чи забуття інших, а підпорядкуванням корисних інтересів інтересам суспільства (Ліницький, 1884: 46).

У такий спосіб, київський філософ-академіст доходить висновку, що державний інтерес може бути лише один – це розвиток у громадян громадянської доблесті, добросовісності, яка виражається у безмежній здатності інтересам своєї держави. Стосовно ж самої ідеї справедливості, то вона завдяки наявності різноманітних інтересів проявляється у різних народів дещо по-різному в залежності від умов їх життя.

Необхідно підкреслити, що при розгляді філософської спадщини представників духовно-академічної філософії XIX століття перше, що кидається у вічі, це обґрунтування своїх власних поглядів із вищезазваної проблеми. Зокрема академісти підкреслювали, що розуміння державних інтересів, усвідомлення їхнього співвідношення залежить від історії конкретної держави, а тому вона не може, й не повинна бути, скрізь однаковою. Зокрема, П. Ліницький переконливо доводить, що в кожній державі існує своє поняття справедливості, яке залежить від умов історичного існування та

від характеру народу, який ми досліджуємо й вивчаємо. Не використовуючи поняття «ментальність», мислитель на прикладах афінян, римлян, англійців, французів показує специфіку їхнього суспільно-політичного життя. Так, для афінянського народу вищою його добродетеллю вважалась мудрість. Для римського народу його добродетеллю вважалась мужність, бо відмінною рисою в характері римлян було владолубство та потяг до панування над іншими народами. Для англійців первинне значення мали економічні та промислово-торговельні інтереси, тому й політика їхня визначалась саме цими інтересами. Для французів характерною рисою їхнього національного характеру завжди був потяг до суспільності, тому вони завжди й намагались знищити всі перешкоди на шляху до встановлення цієї суспільності (Ліницький, 1884: 48).

У такий спосіб, філософ доходить висновку, що ідея справедливості визначається у різних народів дещо по-різному. І тому один народ не може бути й не може слугувати бездоганним прикладом для інших народів. Це ж стосується й культури народів. Культура ніколи не була й ніколи не буде абстрактно-людською, остання завжди є конкретно-людською, тобто національне є одночасно й загальнолюдським. Зокрема, П. Ліницький вважає, «що протиставлення загальнолюдського національному є помилковим: перше ніде не існує саме по собі, відокремлено від національного, а всюди розвивається на ґрунті національного життя. Загальнолюдське ж створюється не пригнобленням та нехтуванням, а всебічним розвитком національного духу. Всі кращі національні проявлення досягають загального визнання, тобто отримують загальнолюдське значення тільки тоді, коли на найвищих сходинах свого розвитку досягають найбільш досконалих форм». (Ліницький, 1884: 357).

При характеристиці поглядів представників київської духовно-академічної філософії XIX століття варто звернути увагу на наступний момент. Ставлячи питання про суспільний прогрес, вони вимагали чіткого усвідомлення змісту поняття «прогрес» і «застій», того що називається рухом вперед і відсталістю, щоб усвідомити, куди нам іти і від чого утримуватися (Ліницький, 1902). Зокрема, П. Ліницький великого значення надавав праву власності, з яким пов'язував характер діяльності людини, розглядав вільне змагання як найкращий спосіб створення умов для добробуту та розвитку народів, вважав, що принцип свободи без матеріального забезпечення є ілюзією. Вказаним зумовлюється і ставлення П. Ліницького до соціалізму. Не перечуючи здатності соціалізму гармонізувати відносини між людьми, він водночас підкреслював, що соціалізм стане справою безперспективною, якщо він не здійснить інтелектуальної революції.

Філософи-академісти стверджували, що економічні відношення мають фундаментальне значення в суспільному житті, і саме від них залежить весь устрій суспільного життя. Одночасно головною властивістю людської природи вони вважали егоїзм. Слід зазначити, що розуміння людини як егоїстичної істоти виходить із просвітницької традиції культивування розумного егоїзму, від якої не відходить і П. Ліницький, стверджуючи, що тільки егоїзм чи спонукання до само збереження примушує людей шукати спілкування одне з одним. А прагнення до власної свободи є необхідним наслідком та вираженням того ж самого егоїзму.

У такий спосіб, свобода виступає як власний інтерес, а обмеження свободи вимагається суспільним інтересом. З цього погляду, суспільство являє собою такий організм, в якому весь час відбувається боротьба інтересів. І тому державна влада не може залишатись стороннім глядачем цієї боротьби, бо вона неминуче стає на сторону однієї із суспільних груп, а саме тієї, яка є пануючою у даний момент. При комунізмі ж начебто буде знищений поділ інтересів на особисті та суспільні і тоді особисті інтереси нарешті співпадуть із суспільними (Ліницький, 1884: 211). Філософа-академіста спантеличувала думка марксизму, що зі зміною форми власності автоматично зміниться моральний та духовний світ людей.

Обговорення

П. Ліницький указував, що на зламі віків не існувало у жодній державі світу реального соціалізму, але вже існувала ідеальна модель майбутнього суспільства з його ідеєю справедливості. Філософ робить висновок, що поняття про справедливість за своєю сутністю не залежить від того чи іншого суспільного ладу. Як поняття ідеальне, воно більшою або меншою мірою притаманне і будь-якому суспільному ладу. Тобто жоден суспільний лад не має привілеїв на досконалу чи абсолютну справедливість, і, навпаки, в будь-якому устрої суспільного життя певною мірою існує та діє справедливість.

Зокрема, П. Ліницького бентежив той фаталізм, що притаманний марксизмові і який виражається у думці, що історія діє з такою ж необхідністю, як природний процес, а тому діяльність людей є лише фатальним вираженням цієї історичної необхідності. Філософ ставить слушне питання: чи насправді людська воля не має ніякого значення і не впливає на хід історичного процесу? Чи можливо створити справедливе суспільство, якщо воно спирається на насильство, а значить на несправедливість? Чи може справедливість бути наслідком несправедливості?

Філософ вважав хибним міркування, що разом зі зміною економічних відносин зміняться одночасно і правові відносини. Не підлягає сумніву, стверджує мислитель, що насильницька зміна економічних відносин неминуче призведе і до зміни юридичних законів, внаслідок чого все те, що раніше визнавалось несправедливим, буде згодом розглядатись як справедливе. У такому випадку будь-яке свавілля з плином часу виправдовується в суспільстві. Жодна теорія не може передбачити свавілля та несправедливість у своєму майбутньому. В дійсності ж будь-яка футурологічна теорія розглядає майбутнє суспільство як взірць справедливості.

Висновки

Підсумовуючи викладене у статті, маємо всі підстави стверджувати, що філософи-академісти XIX – початку XX ст., зокрема в особі П. Ліницького, вважали, що немає жодного сенсу в здійсненні соціальних переворотів. Будь-який переворот знищить усе те позитивне, що було набуто в скасованому суспільному устрої. На їхню думку, потрібно спрямувати всі зусилля на виправлення недоліків в існуючому суспільному устрої, а не в його руйнуванні та знищенні.

Список літератури

1. Mozghova N. Philosophical theism of Peter Linitzky // Humanitarian paradigm / Гуманітарна парадигма. Науковий журнал. – 1(2) 2019. – С. 93 - 98.
2. Личинский П. И Критическое обозрение обычных взглядов и суждений о различных видах общественной деятельности и началах общественного благоустройства // Вера

и разум. – Харьков, 1884. – Т.2. – Ч.1. – С. 26-68; 146-162; 209-233; 255-277; 287-305; 345-368.

3. Линицкий П. И. Два конца. (Конец XVIII и конец XIX веков). По поводу книги проф. А.Н.Гильярова «Предсмертные мысли XIX века во Франции». – К., 1901 // Труды КДА. – 1901. – Т.2. – С. 151-178.

4. Линицкий П. И. Закон эволюции, как принцип реалистической философии нашего времени // Труды КДА. – 1902. – Т.4. – Кн. № 11. – С. 381-414.

5. Линицкий П. И. Начала общественной жизни // Труды КДА. – 1906. – Т.2. – С. 28-39.

6. Линицкий П. И. Славянофильство и либерализм. Опыт систематического обозрения того и другого. – К.: Корчак-Новицкий, 1882. – 255 с.

7. Слюсарчук Р. О. Погляди П. Ліницького на суспільство і державу та їх розвиток. – К.: Знання, 1999. – 36 с.

8. Слюсарчук Р. О. Соціальні складники філософії П. Ліницького та методологічні засади їх розвитку. – К.: Знання, 1998. – 20 с.

References

1. Linitzkiy, P. I. (1882). Slavyanofilstvo i liberalizm. Opyt sistematicheskogo obozreniya togo i drugogo [Slavophilism and Liberalism. The experience of a systematic review of both]. Kyiv, Korchak-Novitskiy [in Russian].

2. Linitzkiy, P. I. (1884). Kriticheskoye obozreniye obychnykh vzglyadov i suzheniy o razlichnykh vidakh obshchestvennoy deyatel'nosti i nachalakh obshchestvennogo blagoustroystva [Critical review of ordinary views and judgments

about various types of social activities and the principles of public improvement]. *Vera i razum, Faith and Reason*, 2, 1; 26-68; 146-162; 209-233; 255-277; 287-305; 345-368 [in Russian].

3. Linitzkiy, P. I. (1901). Dva kontsa (Konets XVIII i konets XIX vekov). Po povodu knigi prof. A.N.Gilyarova "Predsmertnye mysli XIX veka vo Frantsii". [Two ends (End of XVIII and end of XIX centuries. Regarding the book by prof. A.N. Gilyarov "The near-death Thoughts of the 19th century in France"]. *Trudy KDA, Proceedings of KTA*, 2, 151-178 [in Russian].

4. Linitzkiy, P. I. (1902). Zakon evolyutsii kak printsip realisticheskoy filosofii nashego vremeni [The law of evolution as a principle of realistic philosophy of our time]. *Trudy KDA, Proceedings of KTA*, 4 (11), 381-414 [in Russian].

5. Linitzkiy, P. I. (1906). Nachala obshchestvennoy zhizni [The beginning of social life]. *Trudy KDA, Proceedings of KTA*, 2, 28-39 [in Russian].

6. Mozghova, N. (2019). Philosophical theism of Peter Linitzkiy. *Humanitarna paradyhma, Humanitarian paradigm*, 1(2), 93-98 [in Ukrainian].

7. Slyusarchuk, R. O. (1998). Sotsialni skladnyky filosofii P. Linytskoho ta metodolohichni zasady yikh rozvytku [Social components of P. Linitzkiy's philosophy and methodological bases of their development]. Kyiv, Znannya [in Ukrainian].

8. Slyusarchuk, R. O. (1999). Pohlyady P. Linytskoho na suspilstvo i derzhavu ta yikh rozvytok [Linitzkiy's views on society and the state and their development]. Kyiv, Znannya [in Ukrainian].

Мозговая Н. Г.

ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО КАК ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЯМИ КИЕВСКОЙ ДУХОВНО-АКАДЕМИЧЕСКОЙ ФИЛОСОФИИ XIX ВЕКА

Статья посвящена исследованию феномена гражданского общества в трудах представителей духовно-академической философии XIX века, а именно, в творчестве ее яркого представителя П. Линицкого (1839-1906). Показано, что социально-политические взгляды ее представителей пронизаны антропологической проблематикой, которая тесно связана с вопросами государственности как проявления личностной свободы. Центральной проблемой статьи является теоретическая реконструкция умозрительных поисков оснований гражданского общества представителями киевской духовно-академической философии XIX века.

Ключевые слова: гражданское общество, правовое государство, личностная свобода, идеал общества, культурные ценности, идея права, эгоизм, идея справедливости, общественный прогресс.

Mozghova N.H.

CIVIL SOCIETY AS A SUBJECT OF RESEARCH OF REPRESENTATIVES OF KYIV SPIRITUAL-ACADEMIC PHILOSOPHY OF THE XIX CENTURY

Introduction. In the spiritual culture of Ukraine in the XIX century, a prominent place was occupied by the spiritual-academic philosophy, mainly represented by teachers of theological academies. The period in the development of philosophical thought in Ukraine mentioned above is still the least studied because for a long time all the spiritual achievements of the Ukrainian people were considered to be either progressive or reactionary to Marxism, and spiritual-academic philosophy of the XIX c. did not fit the coordinate system of the official ideology. **The aim and tasks.** The aim is to reconstruct theoretically the speculative search for the foundations of civil society by representatives of the Kyiv spiritual-academic philosophy of the XIX century, in particular, by P. Linytsky (1839-1906). This aim is realized in the following tasks: to analyze the works of the representatives of Kyiv spiritual-academic philosophy of the XIX c., P. Linytsky's, inclusively, devoted to socio-philosophical issues; to identify the socio-historical background the philosophical views of Kyiv thinkers were formed against of; to highlight further prospects for the transformation of social relations in modern Ukraine and compare them with the theoretical positions of Kyiv thinkers, which remain relevant today as well. **Research methods** are hermeneutic method – for interpretation and explication of authentic methods of historiographical analysis; systemic method – for systematization of primary sources and scientific literature, devoted to studying the civil society, state, place of man in them; comparative-historical method – for identification the socio-historical conditions under which the philosophical views of Kyiv thinkers were formed, of P. Linytsky in particular; comparative analysis – for contrast the worldview and philosophical pReferences of Kyiv representatives of spiritual-academic philosophy and P. Linytsky; method of textual analysis – for study of the context of the philosophical heritage of KTA professors. No less fruitful the method of categorical-conceptual analysis was, which made it possible to specify and clarify the conceptual apparatus used in the works of representatives of spiritual and academic philosophy of the XIX century. Along with the mentioned above, such general scientific methods as comparison, analysis, and synthesis, induction and deduction, abstraction and concretization, etc., have played an important role. **Research results.** The originality of the worldview of the spiritual and academic philosophy's representatives of the XIX century is determined by its genetic connection with the national cultural tradition, in which the focus on the individual "I" has always prevailed over the collective "We". The ideal of society, they believed, has the least right to worship, and in general, society and public life exist to please the individual and not vice versa. Ukrainian philosophical thought in the person of P. Linytsky was not only a classical representative of spiritual and academic philosophy but also an outstanding socio-political thinker who aspired to the formulation and theoretical and philosophical understanding of current issues of public life. **Conclusion.** The ideal for representatives of the Kyiv spiritual- academic philosophy, in particular for P. Linytsky, was the order and harmony of public life based on the principle of justice, recognition of the dignity of man, and the right to self-affirmation.

Keywords: civil society, rule of law, personal freedom, ideal of society, cultural values, idea of law, selfishness, idea of justice, social progress.